

Stanovisko Unie psychologických asociací ČR k metodě barvových asociací a diagnosticko-intervenčnímu systému Barvy života

Společnost DAP Services, a.s. předložila mnoho desítek stran souborů v elektronické podobě. Všechny obsahují informace srovnatelné úrovně. Pro formulaci závěrečného stanoviska UPA vycházíme především ze dvou hlavních elektronických dokumentů, nazvaných *PopismetodyproEFPA.pdf* (dále dokument PM) a *validita_a_reliabilita_metody.pdf* (dále dokument VRM). Přihlížíme však i k dalším materiálům poskytnutým společností DAP Services, a.s.

Z předložených materiálů je zřejmé, že „metoda barvových asociací a diagnosticko-intervenční systém Barvy života“ (dále BŽ) nemohou sloužit jako seriózní diagnostický nástroj.

Podklady pro toto tvrzení spatřujeme jednak v absenci teoreticky podložených východisek a dále ve způsobech administrace, vyhodnocení a interpretace BŽ. Z psychometrického hlediska předložené materiály nepřinášejí žádné skutečné důkazy o reliabilitě a validitě, ale naopak použitelnost metody problematizují.

Vybrané citace v textu níže jsou pouze příklady odborně neakceptovatelných pasáží uvedených v obou dokumentech. Bylo by možné uvést jich podstatně více.

1. Teoretické pozadí

Práce citované v materiálech představují směs nahodile sebraných spíše popularizujících prací z oborů jako je teoretická fyzika, neurovědy, hlubinná a evoluční psychologie. K nim jsou připojeny vlastní firemní texty propagačního charakteru, popř. texty podobných „kvalit“ jako ty, které jsou předmětem hodnocení.

Autoři nemají jasno o předmětu svého měření, užívané pojmy jako „asociace“, „subsystém“, „vědomí“, „triáda ČEP“, „existenčně regenerační základ tělesna“, „slovní objekty“ nejsou srozumitelně popsány. Interpretace výsledků analýz (velmi problematických, jak doložíme dále) jsou svévolné a nijak nevyplývají z psychologických procesů, které probíhají při tzv. „snímání dat“, tedy při samotných volbách barev ve vztahu k jednotlivým podnětům („slovním objektům“).

Autoři zaměňují „model“ OKAV („objektově komunikační analýza vědomí“) s „metodou“ (VRM, s. 7). Model by měl představovat explanační systém premis, tezí, argumentů; metoda je již operacionalizovaným převedením teorie do postupu získávání dat a jejich zpracování a interpretace. V případě OKAV se model a metoda nerozlišuje.

Pro doložení předchozích tvrzení uvádíme dále řadu výroků z dokumentů PM a VRM. Nejde o účelový výběr, předložené materiály se téměř úplně skládají z podobných formulací.

Např.:

Jde o zcela jiný přístup k diagnostice i intervencím, než jak je známe z klasického pojetí psychologie či psychiatrie, přičemž barvy jsou využívány v oblasti psychologie již velice dlouho (poznatky o barvách již u starých čínských a sumerských myslitelů, pana Goetha, Maxe Plancka a nejvíce u pana Dr. Maxe Lüschera, který vše propojil do Lüscherova barvového testu).“ (dokument PM, s. 4)

Komentář: K hodnotě názorů bezejmenných starých čínských a sumerských myslitelů snad není vůbec nutné se vyjadřovat. Kromě toho, že zaštiťování se autoritami Goetha a Plancka není podloženo žádnou citací práce, ve které by tyto dva autoři jakkoli naznačovali možnost budoucího užití barev v diagnostice, takže jejich zmínka je z hlediska podpory teoretických východisek metody BŽ bezcenná, se autoři odvolávají na Lüscherův barvový test. Ten však již delší dobu odbornou psychologickou veřejností není uznáván jako důvěryhodná diagnostická metoda (Norcross, Koocher & Garofalo, 2006).

„U člověka se tato **asociace dostaví v nanosekundě**. Z hlediska neuro-anatomického podkladu se ve své podstatě jedná **o aktivaci konkrétních neuronálních drah a propojení**.“ (dokument PM, s. 3, zvýraznění v originále).

Komentář: Současná neurověda dokáže registrovat jevy „pouze“ v řádech milisekund, tzn. 10^{-3} s, nikoli nanosekund – ty jsou o 6 řádů kratší, tzn. 10^{-9} s (Baars, Cage, 2013, s. 7-8). I kdybychom připustili, že asociace může v mozku vzniknout v řádu milisekund, výše citované tvrzení je minimálně milionkrát nadsazené a zejména dokladuje, že autoři metody se odvážně vydávají na pole vědních oborů, v nichž jsou naprostými laiky.

„Můžeme tedy konstatovat, že navržený interakční, objektově komunikační model lidského vědomí (viz samostatný materiál na www.barvyzivota.cz) bude vykazovat nejvyšší konzistence a stabilitu v neustálé INTERAKTIVITĚ (nespecifická barva žlutá) mezi částmi VNĚJŠÍHO materializovaného (barva černá) i nematerializovaného (barva šedá) SVĚTA a celým vstupním somatosenzorickým subsystémem JEDINCE (barva hnědá).

Další, ještě stále výrazně konzistentní a stabilní prvek navrženého interakčního modelu lidského vědomí pak tvoří emočně ENERGETICKÝ subsystém (barva červená), který společně se somatickým subsystémem (barva hnědá) vytváří existenční základ autonomie člověka vzhledem k vnějšímu prostředí.

Kvalitativně již méně konzistentní a méně stabilní části navrženého modelu lidského vědomí vytvářejí společně subsystémy SOCIÁLNÍ (barva modrá) a MENTÁLNÍ (barva zelená), které jsou tzv. přesahového typu a umožňují individuální existenční autonomii člověka obhájit, spojit i rozvíjet v rámci sociálních skupin (vztahově i rozumově).

Poslední, nejméně konzistentní i nejméně stabilní součást interakčního modelu vědomí pak avizuje barva fialová, která je druhou nespecifickou barvou navrženého modelu a představuje ASOCIAČNÍ PROCESY či interakčně informační toky uvnitř individuálního vědomí člověka.“ (dokument PM, s. 10)

Komentář: Neexistuje žádný důkaz o tom, že by preference barev nějakým způsobem souvisely s tělesnými nebo duševními „funkcemi“ nebo „subsystémy“ uváděnými v předchozích odstavcích. Autoři zde operují s pseudovědeckými pojmy, které jsou navzdory komerčnímu potenciálu odborně neudržitelné.

Každá teorie stojí na několika málo postulátech, tj. konzistentní teorií podložených a uznávaných axiomatických tvrzeních. Vyberme namátkou z „Postulátů pojetí vědomí“ OKAV např. postulát č. 3:

„Jsou užívány jednotlivé předmětné, specifické (doménové) mechanismy a podle toho se zapojují různé typy učení (jeho formy). V OKAV se jedná o mechanismy 4 systémů vědomí (somatický, energetický, mentální a sociální) v návaznosti na bod 9 a dva paralelní procesy učení, individuální a skupinový (spontánní a formální = poznávám + přejímám)“ (VRM, s. 7).

Komentář: nejde o tvrzení o základních vztazích (strukturních či funkčních) mezi prvky vědomí. Konstatují se banality (různé předměty učení se učíme trochu jinak), resp. formulace je totálně zmatečná a vágní: „předmětné, doménové mechanismy“ (?), „typy=formy (učení)“, „systémy vědomí“ nejsou disjunktní kategorie (mentální nebo somatické je také energetické) a nakonec zcela záhadná formulace „paralelní procesy učení, individuální a skupinový (spontánní a formální = poznávám + přejímám)“ – individuální a skupinové je díky závorce sugerováno jako individuální = spontánní = poznávám, skupinové = formální = přejímám; nic z toho podle současných poznatků psychologie není doloženo.

Nebo postulát č. 4:

„Souhra bodu 1 + 8 má přinést dostatečný a vyvážený úspěch (realizační efektivita – účelový užitek jedinci, účelný užitek skupině – druhu)“.

Komentář: V případě takovéto zmatečné formulace není vůbec možný seriózní komentář. Jde o totální posun žánru (není to postulát, ale tvrzení o efektivitě kombinace jiných tzv. postulátů.

„Mechanismus vědomí Já a Ne-Já vylučuje skupinově nepoužitelné.“ (dokument VRM, s. 8)

Komentář: Jedná se o 11. doplňující postulát Jiřího Šimonka st. v pasáži nazvané „Model OKAV – Základní postuláty pojetí vědomí“, které mají formulovat „požadavky života v souladu s tím, jaké bio-psycho-socio (kosmo) požadavky vytvářel dlouhodobý lidský vývoj“ (dokument VRM, s. 7). I řada předchozích postulátů je jen obtížně srozumitelná a není jasné, zda se jedná o (pravděpodobně nepřiznané) citace knih o evoluční psychologii nebo vlastní invenci autorů, ale tento poslední postulát je již zcela výjimečný – vyvolává dojem, že je metoda založena na magických, hermetických principech.

Při ponoření se do takto nesmyslných formulací nesmíme ovšem zapomenout na hlavní účel textu: jakou to všechno má souvislost s percepcí barev a jejich asociování se slovy? Odpověď zní: buď autory zcela nedoloženou, nebo prostě žádnou.

2. Validita

Vzhledem k tomu, že tedy neexistuje žádný teoretický podklad metody, nelze formulovat testovatelné hypotézy o validitě metody, tedy ji nelze ani doložit. Navíc doslova převzatý materiál (Kreidl, <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=153&lst=106>) je určen pouze začínajícím studentům sociologie k uvedení do problematiky metod výzkumu v sociologii a z hlediska teorie testů či diagnostiky je irelevantní.

Nelze tedy považovat za prokázané ani prokazatelné, že metoda měří jakýkoli z konceptů (konstruktů), o kterém se materiály zmiňují. Pouze vychází najevo, že autoři nejsou obeznámeni ani se základními nástroji konstrukce a validizace diagnostických metod.

Příklad:

Tvrzení „Těmito statistickými výpočty lze dokladovat jak smysluplnost, tak důvěryhodnost získávaných dat i měření bez ohledu, na jakoukoli psychologickou teorii či školu v rámci kvantitativních ukazatelů pro výpočty interpretačních norem.“ (s. 7, dokument VRM) naznačuje hloubku nepochopení psychologického výzkumu jako racionálně a empiricky podloženého propojení psychologických (nebo jakýchkoli) teorií, psychometrie a statistické analýzy dat ze strany autorů textu. Jakoby autoři používali statistiku jako orákulum, jehož sdělení lze vykládat zcela libovolně.

3. Reliabilita

Jak již bylo uvedeno, nikde v textu nejsou explicitně uvedeny žádné relevantní konstrukty, které by metoda BŽ měla měřit. Logicky tedy chybí jakékoli plausibilní důkazy o její reliabilitě. Samotné informace o stabilitě preferencí barvových kombinací v čase a o odlišném výskytu preferencí barvových kombinací v populaci nejsou důkazy reliability, ale banálním faktem, na němž nelze stavět diagnostické závěry.

Stejně tak nelze shodu rozložení těchto preferencí s účelově vybraným matematickým modelem interpretovat jako důkaz čehokoli, kromě platnosti rozložení samého. Náhodné proměnné mají dobře popsaná rozložení pravděpodobnosti, ze kterých bez spojení s relevantní ověřenou vědeckou teorií nic závažného nevyplývá.

Reliabilita metody tedy není nijak doložena, z uváděných argumentů nevyplývá.

4. Informační hodnota a odborná úroveň matematicko-statistických argumentů a grafů

Prakticky žádné tabulky, numerické hodnoty a grafy uvedené v obou dokumentech (PM a VRM) nejsou popsány natolik, aby dokázaly podpořit sdělení uváděná v textu. Materiály na nezasvěceného čtenáře mohou působit velmi „vědecky“ („vždyť přece obsahují tabulky a grafy“), ale při podrobnějším čtení vyplývají na povrch jejich závažné nedostatky. Tyto nedostatky vzbuzují množství otázek, z nichž nejzávažnější se týká kompetencí samotných autorů – rozumějí těmto výstupům oni sami? Pokud ano, proč je v textu adekvátně neinterpretují?

Například kapitola „Konzistence preferenčních barvových škál“ (VRM, s. 15 a 16) takto „dokladuje“ na věcně nevýznamných rozdílech velikostí prostých korelačních koeficientů existenci 4 „kvalitativních skupin“, s nimiž jsou rovnou bez jakéhokoliv odůvodnění spojeny klíčové pojmy modelu OKAV (viz též výše). Interpretace je neadekvátní jak v artikulaci („kvalitativní skupiny“), v matematickém smyslu (s jedinou výjimkou jsou interpretovány marginální rozdíly korelací) i věcně (propojení barev s pojmy teorie OKAV).

Na stranách 67-73 (dokument PM) je bez úpravy prezentován výpočet ve statistickém software R s grafy a komentáři, za autora je označen Erni Páleník. Co podle autorů materiálu PM dokazuje? V počátečním grafu vidíme náznak lineárního, zřetelně heteroskedastického vztahu mezi proměnnými S6let a BSAprumer. Jde o korelaci preferencí 56 barvových trojkombinací v souvislosti s podnětem Rodina s průměrnými preferencemi těchto 56 trojkombinací přes 6-19leté podskupiny? Jde o stejné respondenty testované opakovaně nebo o různé respondenty – jinými slovy longitudinální nebo průřezová data? Bez znalosti odpovědí na tyto otázky jsou další detaily analýzy zbytečné – jen vytváří dojem sofistikovanosti na základě neurčitých dat a jejich zjevně nepodložené interpretace.

Výrok „již dříve matematicko statisticky ověřený poznatek, že relativně „pevný bod“ lidského vědomí je, bez ohledu na věk a pohlaví, položen na asociální ose tří slovních objektů: Já – Čas – Změna, což avizuje dva trendy lidského vědomí“ (PM, s. 74) nejlépe ilustruje svévolnost interpretací, jaké se autoři materiálu PM soustavně dopouštějí. Kde a kdy byl tento poznatek dříve ověřen?

Absenci elementárního povědomí o nezbytnosti zveřejňovat kontrolovatelná data dokládá tvrzení: „Specificky sestavená a pevná struktura pořadí 56 barvových trojic podle výkladového modelu vědomí (OKAV – tedy nejen kvantitativní, ale i kvalitativní rovina měření) je pak již ryzím know-how naší soukromé společnosti a záležitostí současného mezinárodního patentování. Z logiky věci tedy není veřejně dávána k dispozici a ověřování jiným subjektům (VRM, s. 7).

Takovéto tvrzení je naprosto nepředstavitelné u jakékoli seriózní odborné diagnostické metody.

5. Administrace, vyhodnocení a interpretace

Administrace metody probíhá pomocí počítače, vyhodnocení údajů získaných od respondenta se děje nezávisle na administrátorovi. Vzhledem k tomu, že postupy, jimiž jsou údaje od respondenta zpracovány do interpretačního schématu, jsou autory metody přímo tajeny (viz předchozí citace) a současně je patrné, že teoretická východiska metody jsou problematická a psychometrické vlastnosti metody nedoložené, je nutno dojít k závěru, že metoda může přes zdání exaktnosti poskytovat pouze nahodilé, nebo systematicky zkreslené výsledky.

Závěry

V předloženém textu jsme se zaměřili na základní standardy, které musí každá diagnostická metoda splňovat. Konstatovali jsme, že metoda BŽ žádný z těchto standardů nenaplní. Obdobným způsobem, jak je patrné z uvedených příkladů, jsou pojaty všechny předložené dokumenty k metodě BŽ. Výsledkem je nutně neodborný text, složený z manipulativních, a nikoliv věcných argumentů.

Metodu BŽ proto nelze doporučit k užívání v žádné z oblastí, pro niž je autory indikována.

Literatura:

Baars, B. J., Gage, N. M. (2013). *Fundamentals of Cognitive Neuroscience. A Beginner's Guide*. Amsterdam: Elsevier.

Norcross, J. C., Koocher, G.P., Garofalo, A. (2006). Discredited Psychological Treatments and Tests: A Delphi Poll. *Professional Psychology: Research and Practice*. 37, 5, 515 – 522.

Autoři:

Mgr. Jan Širůček, Ph.D., výzkumný pracovník, Katedra psychologie a Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.

Prof. PhDr. Stanislav Štech, CSc., katedra psychologie, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Prof. PhDr. Tomáš Urbánek, Ph.D., Psychologický ústav AV ČR, v.v.i. a Psychologický ústav FF MU v Brně.

V Praze 15. listopadu 2012